

**TALABALARDA QADRIYATLI YONDASHUVNI SHAKLLANTIRISHDA
REFLEKSIV TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING O'RNI VA O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI**

Obbosova Mukhtasarkhon Bakirali qizi

Qo'qon DU "Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi" 2-bosqich doktoranti.

mukhtasarkhonobbosova31@gmail.com <https://orcid.org/0009-0004-9947-1909> +998 93 409-09-97

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalar shaxsida qadriyatli yondashuvni shakllantirishda refleksiv ta'lim texnologiyalarining nazariy-metodologik asoslari, pedagogik imkoniyatlari hamda amaliy samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, refleksiv ta'lim muhiti orqali talabalarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik, akademik halollik, ijtimoiy mas'uliyat, mustaqil fikrlash va kasbiy pozitsiyani rivojlantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, refleksiv texnologiyalar qadriyatli yondashuvni shakllantirishning innovatsion mexanizmlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Kalit so'zlar: qadriyat, qadriyatli yondashuv, refleksiya, refleksiv ta'lim, talaba shaxsi, ma'naviy tarbiya, kompetensiya, akademik halollik.

Abstract: This article scientifically analyzes the theoretical and methodological foundations, pedagogical opportunities, and practical effectiveness of reflective educational technologies in forming a value-based approach in students' personalities. It also highlights the development of commitment to national and universal values, academic integrity, social responsibility, independent thinking, and professional position through a reflective educational environment. According to the research results, reflective technologies emerge as one of the innovative mechanisms for forming a value-based approach.

Keywords: value, value-based approach, reflection, reflective education, student personality, spiritual education, competence, academic integrity.

Аннотация: В данной статье с научной точки зрения анализируются теоретико-методологические основы, педагогические возможности и практическая эффективность рефлексивных образовательных технологий в формировании ценностного подхода у личности студентов. Также освещаются вопросы развития у студентов приверженности национальным и общечеловеческим ценностям, академической честности, социальной ответственности, самостоятельного мышления и профессиональной позиции посредством рефлексивной образовательной среды. По результатам исследования, рефлексивные технологии выступают одним из инновационных механизмов формирования ценностного подхода.

Ключевые слова: ценность, ценностный подход, рефлексия, рефлексивное образование, личность студента, духовное воспитание, компетенция, академическая честность.

KIRISH

Bugungi globallashuv, axborotlashuv va ijtimoiy transformatsiyalar sharoitida oliy ta'lim tizimi oldiga nafaqat raqobatbardosh mutaxassis tayyorlash, balki yuksak ma'naviyatli, fuqarolik pozitsiyasiga ega, mas'uliyatli hamda qadriyatlarga sodiq shaxsni tarbiyalash vazifasi qo'yilmoqda. Shu jihatdan, talabalar ongida qadriyatli yondashuvni shakllantirish zamonaviy pedagogikaning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi [1, 45].

Qadriyatli yondashuv shaxsning hayotiy maqsadlari, ijtimoiy munosabatlari, kasbiy faoliyati va axloqiy qarorlarida namoyon bo'ladigan ichki mezonlar tizimidir. Mazkur tizim insonning borliqqa, jamiyatga, o'ziga va boshqalarga munosabatini belgilaydi [2, 18].

Bugungi ta'lim jarayonida talabalarga tayyor bilim berishdan ko'ra, ularda mustaqil fikrlash, o'zini tahlil qilish, xulosa chiqarish va qadriyatlarga asoslangan qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish muhimroq bo'lib bormoqda. Bu esa refleksiv ta'lim texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etishni taqozo etadi.

Qadriyatli yondashuvning pedagogik mohiyati

Qadriyatli yondashuv pedagogikada shaxsning ichki e'tiqodi, ma'naviy qarashlari va ijtimoiy faoliyatini uyg'un rivojlantirishga xizmat qiluvchi konseptual yo'nalishdir. U ta'lim jarayonida quyidagi tamoyillarni nazarda tutadi:

- inson sha'nini ulug'lash;
- bilimga ongli munosabat;
- milliy va umuminsoniy qadriyatlarni hurmat qilish;
- mas'uliyatlilik;
- halollik va adolat;
- ijtimoiy hamkorlik;
- o'zini rivojlantirishga intilish.

Talabalarda qadriyatli yondashuv shakllanganda ular bilimni shunchaki axborot sifatida emas, balki jamiyat taraqqiyoti va shaxsiy kamolot vositasi sifatida qabul qiladilar. Bu esa oliy ta'lim samaradorligini oshiradi [3, 72].

Refleksiv ta'lim texnologiyalarining nazariy asoslari

“Refleksiya” tushunchasi lotincha reflexio so'zidan olingan bo'lib, “orqaga qaytish”, “mushohada yuritish”, “o'z faoliyatini anglash” ma'nolarini anglatadi. Pedagogik nuqtai nazardan refleksiya – bu shaxsning o'z fikri, xatti-harakati, hissiyoti va faoliyat natijalarini tahlil qilishi jarayonidir [4, 6].

J.Dewey reflektiv tafakkurni insonning muammoli vaziyatlarda dalillarga tayangan holda fikr yuritishi deb izohlaydi [4, 8]. D.Shön esa refleksiyani professional faoliyatning ajralmas tarkibiy qismi sifatida talqin etib, uni “harakat jarayonidagi tafakkur” va “harakatdan keyingi tafakkur” shakllariga ajratadi [5, 54].

Demak, refleksiv ta'lim texnologiyalari talabaning ta'lim jarayonida faol subyektga aylanishi, o'z rivojlanish trayektoriyasini anglab borishi va ichki qadriyatlar tizimini shakllantirishiga xizmat qiladi.

Talabalarda qadriyatli yondashuvni shakllantirishda refleksiv texnologiyalarning o'rni

1. O'zini anglash va shaxsiy pozitsiyani rivojlantirish

Refleksiv metodlar orqali talaba o'z qiziqishlari, maqsadlari, hayotiy prinsiplarini tahlil qiladi. Natijada unda “men kimman?”, “nimaga intilyapman?”, “jamiyat oldidagi burchim

nima?” kabi savollarga javob topish ehtiyoji yuzaga keladi. Bu esa ichki motivatsiya va mas’uliyatni kuchaytiradi [6, 91].

2. Akademik halollikni shakllantirish

Bugungi oliy ta’lim muassasalarida plagiat, soxta natijalar, yuzaki o’zlashtirish kabi muammolar uchramoqda. Refleksiv ta’lim texnologiyalari orqali talaba o’z bilimiga tanqidiy baho beradi, mehnatning qadri va halol natijaning ahamiyatini anglaydi. Shu tariqa akademik halollik qadriyat sifatida shakllanadi [7, 103].

3. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik

Refleksiv suhbat, esse, munozara va keys-stadi metodlari orqali talabalar tarixiy meros, milliy an’analar, bag’rikenglik, insonparvarlik, tinchliksevarlik kabi tushunchalarni chuqur idrok etadilar. Bu esa ma’naviy immunitetni mustahkamlaydi [8, 57].

4. Mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

Refleksiya jarayonida talaba turli qarashlarni solishtiradi, sabab-oqibatlarini tahlil qiladi, shaxsiy xulosaga keladi. Natijada stereotiplardan holi, dalillarga asoslangan fikrlash uslubi shakllanadi [9, 144].

5. Kasbiy qadriyatlarni rivojlantirish

Bo’ljak mutaxassis uchun mas’uliyat, odob-axloq, jamoada ishlash, liderlik, xizmat madaniyati kabi sifatlar muhimdir. Refleksiv texnologiyalar aynan shu sifatlarini ichki ehtiyoj darajasiga olib chiqadi.

Refleksiv ta’lim texnologiyalarining o’ziga xos xususiyatlari

Refleksiv ta’lim texnologiyalari quyidagi xususiyatlari bilan ajralib turadi:

Shaxsga yo’naltirilganlik

Har bir talabaning individual tajribasi, qiziqishi va fikri inobatga olinadi. Ta’lim jarayoni yagona qolip asosida emas, balki differensial tarzda tashkil etiladi.

Interfaollik

Talaba tinglovchi emas, faol ishtirokchi sifatida namoyon bo’ladi. Muloqot, savol-javob, munozara va jamoaviy tahlil ustuvor ahamiyat kasb etadi.

O’z-o’zini baholash imkoniyati

Talaba o’z bilim darajasi, kamchiligi va yutuqlarini mustaqil baholaydi. Bu esa o’zini boshqarish kompetensiyasini rivojlantiradi [10, 66].

Emotsional-intellektual uyg’unlik

Refleksiya nafaqat tafakkur, balki hissiy kechinmalarni ham tahlil qilish imkonini beradi. Bu jihat qadriyatlarning ongli ravishda qabul qilinishiga yordam beradi.

Barqaror natijadorlik

Tashqi nazorat asosidagi vaqtinchalik xulq-atvordan farqli ravishda, refleksiv texnologiyalar ichki e’tiqodga tayangan barqaror xulq-atvorni shakllantiradi.

Amaliy metodlar

Talabalarda qadriyatli yondashuvni rivojlantirishda quyidagi refleksiv metodlar samarali hisoblanadi:

- refleksiv esse yozish;
- “Bugun men nimani angladim?” kundaligi;
- portfoliolar yuritish;
- muammoli vaziyatlar tahlili;

- debat va munozaralar;
- SWOT-refleksiya;
- o'zaro baholash;
- mentorlik suhbatlari.

Mazkur metodlar talabani o'ylashga, his qilishga, xulosa chiqarishga va pozitsiya egallashga undaydi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, refleksiv ta'lim texnologiyalari talabalar shaxsida qadriyatli yondashuvni shakllantirishning samarali pedagogik vositasidir. Ular orqali talabalarda o'zini anglash, mas'uliyatlilik, akademik halollik, milliy qadriyatlarga hurmat, mustaqil fikrlash va kasbiy madaniyat rivojlanadi.

Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida refleksiv texnologiyalarni o'quv jarayoniga tizimli tatbiq etish, professor-o'qituvchilarning refleksiv kompetentligini oshirish hamda raqamli ta'lim platformalarida refleksiv metodikalarni kengaytirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ishmuhammedov R.J. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2019. – 45-bet.
2. To'xtaxodjayeva M.X. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 18-bet.
3. Bepalko V.P. Slagaemye pedagogicheskoy texnologii. – Moskva: Pedagogika, 1989. – 72-bet.
4. Dewey J. How We Think. – New York: D.C. Heath, 1910. – P. 6-13.
5. Schön D. The Reflective Practitioner. – London: Temple Smith, 1983. – P. 54-68.
6. Kolb D. Experiential Learning. – New Jersey: Prentice Hall, 1984. – P. 91-110.
7. Macfarlane B. Teaching with Integrity. – London: Routledge, 2004. – P. 103-118.
8. Yuldashev J.G'. Ma'naviyat asoslari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020. – 57-bet.
9. Moon J. Reflection in Learning and Professional Development. – London: RoutledgeFalmer, 2005. – P. 144-160.
10. Bolton G. Reflective Practice. – London: Sage, 2010. – P. 66-79.